

sentit, amb una construcció transitiva, a tota mena de construccions i accs.: «Tanta sanc li n'è feta axir / qu'ela no pot mot sonar ni dir; / e puy s'là fort bé pensada / axí com fembra qu'és sagnada», *Set Savis* (v. 1983); «com lo ric hom anava per l'orta, e veyá alguna possessió mal pensada, deya: —De qui és açò?— E feyen-lo-s venir davant, e prestaven ab què pensàs la possessió», StVicentF (*Quar.*, 39.75); «De sos delits me peix Amor e-m pensa / ---», Ausiàs, xxxvi, 36; «Lo cavaller los dix què era allò que ells sabrien fer; respogueren que pensar bèsties», «minyó de poca edat, e tal que, per ventura, de pensar bèsties e trotar detràs algun gentil home fóra estat content», *Curial* (*NCl.* III, 99, 18). En la «Vida Coetània» de Llull (c. princ. S. xv), que glossa Moll (p. 37) «sustentar, tenir esment a la subsistència d'algu». Seguia encara, en temps de l'amenaça turca: «una quartera de xexa --- per a pastar per los Metjas qui pansavan los malalts de la desgràcia», Ant. M. Cerdà, Pollença 1550 (*BSAL* I, xviii, 3, 44, 5).

Aquí tenim, doncs, l'origen de conspícues expressions de les llengües germanes: fr. *panser* (*une plaie* etc.), cast. *pensar una caballeria* (*pensar de 'cuidar de' ja en Berceo, 863d*), *darle pienso, los pienso* 'farratges d'alimentar-les': mot que, des del castellà dels *Tercios*, degué passar, amb una comprensible adaptació al nostre sistema fonètic, al cat. *pinsos*.

Entre nosaltres ha quedat en un dels matisos, en certs parlars: «pensà: cebar» eiv. (PzCabr.); igual a l'Alt Pallars: 'engreixar (el porc)' es diu *pensà* a tota la Vall de Cardós (1934), si bé també diuen *pozár-lo en péns* a Esterri de Cardós.

DERIV.: *Pensa* [*Hom.*], derivat important, i típic del català, entre les llengües romàniques, no es retroba en cap més, fora de l'oc., on no sembla haver existit més que en el Llenguadoc, i avui decadent allí o extingit: 3 «Tornad-vos a mi, ço dix N. S., ab tot vostre cor y ab tota vostra pensa; no dix mica ab la meitat del cor, mas ab tot lo cor; per què, quar del cor ixen totes les obres que són feites, primerament són pensades, e pux són messes en obra», *Hom.*, 4v19, 4v21; «Blanquerna --- sguardà en lo cèl: sa pensa, ses mans, levà a Déu», «obri los uylls de ta pensa, e consira ---», «per assò que algunes vegades no pot hom aver aygua, per assò que fos baptisme de voluntat, en la humana pensa», Llull (*Blanq.*, *NCl.* I, 88.1; *Merav.* III, 153; *Do. Pu.*, 58; i encara *Blanq.* I, 162.9; II, 44.8); «Per sobirà desig de bona pensa», trad. «summo et bone mentis desiderio» en un text andònim de la 2.ª meitat del S. XIII (*BABL* VII, 32); «qui 'n nobles fayts met sa pensa ---» troba l'*InuLC* en un text de 1378, i en altres 15 de posteriors o no datats.

Però és freqüent pertot a tota l'Edat Mitjana: *VidesR.*, f° 4 i sovint; en les cobles de Jacme, P. i Ar. Marc, p. p. Pagès (p. 85); «q' èl no-t refusarà, ab què-t dons a él de cor e de pensà», Reixac (*Q.*, 49.17); «ficau abdós los genolls, e fent la oració ab la pensa, ferm pensar que estau als peus de Jhesuchrist», StVicentF (*Serm.* I, 26.3); «la fortuna --- engana les pensés flagues dels hòmens», AntCanals (*Scipiò*, *NCl.*, 33); «en-

genrat en les cèlules secretals de la *penssa*», Fc. de la Via (ms. S. xv, *EUC* xx, 86.43). «L'ome pec se torba - en cosa novella / y lo de seny pràctic - no fa obstac<l' a el>la, / veyent ab la *penxa* - que tal meravella / tart obra natura - i s'i aparella», Fc. Prats, a. 1487 (*JMBover*, *Bi. Escr. Bal.* II, 158.36.11). El nostre Joan Timoneda no sap estar-se'n ni quan escriu en el seu «castellà»: «Passe Ruth si à de passar / que por su honesto espigar / por muger la fue a tomar / Boz, con *pensa* limpia y sana: / Passe la galana!»⁴

No neguem que l'ús d'un mot tan catalanesc, però tanmateix més literari que vulgar, no vagi decaure poc o molt en els segles baixos; i no obstant conservà fins llavors els seus humors vitals, car apareix des de les albes de la Renaix., i Verd. ens el mostra inspirador en versos del seu primer epos: «Per ço, dels fills de Grècia la somiosa *penxa* / lo veyá com montanya, tot coronat d'estels, / y ajupit, sens decaure, devall sa volta immensa, / servant ab ferma espatlla la màquina dels cels», *Atl.* I, 7d. A penes cal dir que és igualment usat pels escr. de tota terra catalana, i abunda, p. ex., en obres de NOLLER, Coromines, Llorente, JSebPons, JoRosselló (*Manyoc*, 134.15) etc.

No és gens inversemblant que, com s'ha dit sovint, la locució autèntica, i no alterada, sigui *de cor a pensa*, 'per un impuls in promptu, sense pensar-s'hi gaire' la forma primitiva de la coneguda locució popular; però la seva alteració, si res prova, no és pas que *pensa* estigui debilitat en la consciència popular, com no s'hi ha debilitat *cor*, però seria indicatiu que *pensa* ha restat ben vivaç, puix que és *cor* i no pas *pensa*, el que s'hi ha alterat: «En Tomàs de Bajalta que, havent entrat una vegada al Saló de la senyora Remei, de *pura pensa*, com si no es proposés de tornar-hi, estava segur de poder rompre quan li plagués ---»; «m'ha dolgut d'embolcar en les boires d'una teorització estètica això que he fet de *pura pensa*, tot rient, rient»; «si no abans, després sí que hi he caigut: com passa força sovint, que primer es produeix l'acte, i després es troba la seva justificació, i m'ha semblat que, de *pura pensa*, havia fet allò mateix que la raó m'hauria d'haver aconsellat de realitzar», Coromines (*Pigmalió*, I, p. 78; *Putxinellis*, *Hist.*, p. 6; *Pina*, *Hist.* I, p. 8). Altrament, una cosa semblant la diuen els val., amb un derivat de forma masculina, *pens*, definit «pensa, memòria», però advertint que el que diuen és «ho he dit de *pens*», Valor-Giner (1950-55).

Pensament [*Hom.*]: «són los diables, qui tolen la paraula de Déu, de coratge d'om, per mals *pensamentz*, e per males obres», «aiçeles gentz qui menaçaven lo ceg que calàs, portan figura dels fols *pensamentz* e de les cures d'aquest segle», f° 3r3, 4r13; semblantment en Llull, prosa (*Blanq.*, *NCl.* I, 127.9) i vers (*NCl.* III, 41.9). «Mes tu ets la guaiadora, tu la forta / perquè al mig de la calma o la maror / saps que la nau del *pensament*, que emporta / sempre retorna al port del teu amor», Maragall (*Les minves de gener*); «Verdaguer ens atrau --- pel deliciós gronxar del ritme que --- ens mostra profunditats mai sotjades pel *pensament*», Coromines (*O. C.*, 1146a7). «En una branca d'estepa /